

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 449

Ekonomia

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Joanna Świrska-Korłub, Jadwiga Marcinek

Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach internetowych

www.pracnaukowe.ue.wroc.pl

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons

Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192

e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-616-9

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław

tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl

www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	11
Piotr Adamczewski: Organizacje inteligentne w rozwoju społeczeństwa wiedzy / Intelligent organizations in the development of knowledge society	13
Maciej Banasik: Siła demokracji a władza finansjery na przykładzie kryzysu w Grecji / The strength of democracy vs. the power of high finance on the example of the crisis in Greece	23
Paweł Białynicki-Birula, Łukasz Mamica: Uwarunkowania i efekty polityki przemysłowej w świetle neoweberowskiej koncepcji państwa / Determinants and effects of industrial policy in the context of the neoweberian state model	40
Jan Borowiec: Integracja handlowa jako determinanta synchronizacji cykli koniunkturalnych w strefie euro / Trade integration as a determinant of business cycles synchronization in the Euro Area	52
Malgorzata Bułkowska: Potencjalny wpływ bilateralnych umów handlowych na wzrost gospodarczy UE – przewidywane skutki dla polskiego sektora rolno-spożywczego / Potential impact of the bilateral trade agreements on the economic growth in the EU – expected consequences for the Polish agri-food sector	61
Sławomir Czetwertyński: Produkcja partnerska a nieformalny obrót cyfrowymi dobrami informacyjnymi / Peer production vs. informal distribution of digital information goods	72
Ireneusz Dąbrowski: Mechanizmy sprzężeń zwrotnych i ujęcie cybernetyczne w ekonomii / Feedbacks and cybernetic coverage in economics	86
Tomasz Dębowski: Polityka regionalna Unii Europejskiej w Polsce – teraźniejszość i przyszłość / Regional policy of the European Union in Poland – present and future	96
Wirginia Doryń: Innowacyjność sektora niskiej techniki w krajach Unii Europejskiej – analiza porównawcza / Innovation of the low technology sector in the European Union – a comparative analysis	109
Karolina Dreła: Prekariat – kierunki zmian i wpływ na rynek pracy / Precariat – directions of changes and impact on the labour market	118
Monika Fabińska: Droga kobiet do sukcesu biznesowego w dobie polityki równych szans / Women’s road to business success in the era of equal opportunities policy	130

Maria Fic, Daniel Fic, Edyta Ropuszyńska-Surma: Społeczno-ekonomiczne ograniczenia rozwoju gospodarczego Polski w kontekście pułapki średniego dochodu / Socio-economic constraints of the Polish economic growth in context of the middle-income trap	142
Paweł Głodek: Proces komercjalizacji wiedzy a struktury uczelni wyższej – ujęcie modelowe / Process of knowledge commercialization and university organisational units – model approach.....	155
Aleksandra Grabowska-Powaga: Uwarunkowania kształtowania kapitału społecznego – odniesienia do Polski / Factors that influence social capital – references to Poland.....	169
Alina Grynia: Poziom oraz struktura finansowania działalności badawczo-rozwojowej na Litwie na tle pozostałych krajów UE / Level and structure of investment in research and development in Lithuania in comparison with other countries	177
Mariusz Hamulczuk, Jakub Kraciuk: Procesy globalizacji a wzrost gospodarczy w krajach europejskich / Globalisation processes vs. economic growth in the European countries	191
Anna Horodecka, Liudmyła Vozna: The vulnerability of the labor market as the effect of the human motivation to work / Wrażliwość rynku pracy jako skutek motywacji człowieka do pracy	207
Agata Jakubowska: Instytucjonalne podłoże relacji podmiotów funkcjonujących na rynku / Institutional background of relations between entities on the market	216
Ewa Jaska: Uwarunkowania makroekonomiczne rozwoju rynku reklamy medialnej w Polsce / Macroeconomic conditions for the development of media advertising market in Poland	224
Michał Jurek: Społeczna odpowiedzialność biznesu – ewolucja koncepcji i jej znaczenia / Corporate social responsibility – evolution of the concept and its importance.....	234
Renata Karkowska, Igor Kravchuk: Struktura inwestorów na GPW w Warszawie w kontekście zmian makroekonomicznych i rynkowych / Structure of investors in the Warsaw Stock Exchange in the context of macroeconomic and market changes.....	246
Grażyna Karmowska: Analiza i ocena poziomu ekoinnowacji w nowych krajach członkowskich Unii Europejskiej / Analysis and assessment of the level of eco-innovation in the new member countries of the European Union	257
Dariusz Kielczewski: Racjonalność człowieka gospodarującego w ujęciu koncepcji <i>homo sustinens</i> / Rationality of managing man in the concept of <i>homo sustinens</i>	269

Krystyna Kietlińska: Rola powiatowych urzędów pracy w przeciwdziałaniu bezrobociu w Polsce / The role of district labour offices of work in counter-acting unemployment in Poland	277
Aneta Kisiel: Kształtowanie kapitału ludzkiego – wybrane problemy / Human capital shaping – selected issues	289
Dariusz Klimek: Funkcja ekonomiczna imigracji na polskim rynku pracy / The economic function of immigration on the Polish labor market	300
Paweł Kocoń: Zarządzanie informacją – utajnianiem i ujawnianiem – jako funkcja zarządzania publicznego / Managing the information – encryption and disclosure – as public management functions	310
Anna Kozłowska, Agnieszka Szczepowska-Flis: Weryfikacja hipotezy schumpeterowskiej w kontekście rodzajowej struktury wdrażanych innowacji / Verification of Schumpeterian hypothesis in the context of generic structure of innovations	319
Anna Kozłowska, Agnieszka Szczepowska-Flis: Wpływ wybranych warunków działalności gospodarczej na aktywność innowacyjną przedsiębiorstw / Influence of chosen conditions of economic activity on innovation activity of enterprises	329
Joanna Kudelko: Nowy paradygmat rozwoju w realizacji polityki spójności / New paradigm of development in the implementation of cohesion policy	340
Wojciech Leoński: Rola państwa i instytucji rządowych w promowaniu koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu w Polsce / The role of the state and government agencies in promoting the concept of corporate social responsibility in Poland	350
Renata Lisowska: Kształtowanie przewagi konkurencyjnej małych i średnich przedsiębiorstw poprzez wykorzystanie wzornictwa przemysłowego – doświadczenia województwa wielkopolskiego / Shaping the competitive advantage of small and medium-sized enterprises through the use of industrial design – experience of the Wielkopolskie Voivodeship	358
Irena Łącka: Wkład uczelni i instytutów badawczych w ochronę własności przemysłowej w Polsce w latach 2009-2014 / Input of universities and research institutes on the protection of industrial property in Poland between 2009 and 2014	368
Agnieszka Malkowska: Eksport województwa zachodniopomorskiego – charakterystyka i znaczenie dla regionu / Exports in Zachodniopomorskie Voivodeship – profile and significance for the region	381
Natalia Mańkowska: Usługi e-administracji a konkurencyjność międzynarodowa w wymiarze instytucjonalnym / E-government services and institutional competitiveness	392
Grażyna Michalczuk, Julita Fiedorczyk: Kapitał intelektualny kraju (NIC) – konceptualizacja podejść / National intellectual capital (NIC) – the conceptualization of approach	402

Michał Michorowski, Artur Pollok, Bogumiła Szopa: Przeobrażenia w sferze dochodów gospodarstw domowych w Polsce według grup społeczno-ekonomicznych w latach 1993-2014 / Transformations in household incomes in Poland by socioeconomic groups in 1993-2014	412
Dorota Milek: Przestrzenne zróżnicowanie innowacyjności polskich regionów / Spatial diversity of Polish regions innovativeness	424
Bogumiła Mucha-Leszko: Przyczyny słabego ożywienia koniunktury gospodarczej w strefie euro w świetle hipotezy o nowej sekularnej stagnacji / Causes of the Eurozone's slow economic recovery in the light of new secular stagnation hypothesis	436
Rafał Nagaj: Działania zbiorowe i na rzecz innych – analiza porównawcza polskich, litewskich i hiszpańskich studentów / Collective actions and helping others – comparative analysis of Polish, Lithuanian and Spanish student)	450
Paulina Nowak: Regionalne zróżnicowania poziomu nasycenia w ośrodki innowacji i przedsiębiorczości / Regional variation in the level of saturation in the centers of innovation and entrepreneurship	462
Robert Pietrzykowski: Rozwój gospodarczy państw Europy Środkowej i Wschodniej jako członków Unii Europejskiej / Economic development of countries of Central and Eastern Europe as members of the European Union	476
Elżbieta Pohulak-Żołędowska, Arkadiusz Żabiński: Wykorzystanie idei otwartych innowacji we współczesnych gospodarkach / Open innovation concept in contemporary economies	487
Gabriela Przesławska: Otoczenie instytucjonalne jako czynnik międzynarodowej konkurencyjności kraju oraz inkluzywnego wzrostu / Institutional environment as a factor of country's international competitiveness and inclusive growth.....	498
Malgorzata Raczkowska: Jakość życia w krajach Unii Europejskiej / Quality of life in the European Union	511
Anna Rutkowska-Gurak: Refleksje nad metodologią nauk ekonomicznych / Reflections on the methodology of economic sciences	522
Stanisław Swadźba: Wzrost gospodarczy krajów Azji Południowo-Wschodniej i Unii Europejskiej. Analiza porównawcza / The economic growth of South-East Asia and the European Union. Comparative analysis	536
Anna Sworowska: Współpraca patentowa nauki i biznesu na przykładzie województwa podkarpackiego – analiza sieci / Network analysis of patent cooperation between science and business – the case of Subcarpathian region	547
Monika Szafrąńska, Renata Matysik-Pejas: Społeczna odpowiedzialność banków komercyjnych w Polsce wobec środowiska naturalnego / Corpo-	

rate social responsibility of commercial banks in Poland towards the natural environment.....	559
Piotr Szkudlarek: Płeć studentów a ich aktywność społeczna w świetle badań nad kapitałem społecznym / Sex of students and their social activity in the light of research into the social capital	573
Agnieszka Szulc: Instytucje formalne i nieformalne na rynku pracy w Polsce / Formal and informal institutions on the labour market in Poland	584
Andrzej Szuwarzyński: Porównanie efektywności działalności badawczo-rozwojowej w krajach OECD / Comparison of efficiency of research and development in OECD countries	595
Magdalena Szyszko: Oczekiwania bliskie racjonalnym? Współczesne koncepcje kształtowania oczekiwań uczestników rynku / Bounded rationality of expectations? Modern hypotheses of expectations formation of market participants.....	606
Ewa Ślęzak: Migracje Polaków po 2004 roku a gospodarstwa domowe – implikacje teoretyczne i praktyczne / Migrations of the Polish after 2004 vs. the households – theoretical and practical implications	616
Mirosława Tereszczuk: Instrumenty polityki handlowej Unii Europejskiej a polski handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi / Trade policy instruments of the European Union versus the Polish foreign trade in agricultural products	627
Agnieszka Tomczak: Polityka monetarna i fiskalna w warunkach wysokiego zadłużenia / Monetary and fiscal policy in the conditions of considerable indebtedness.....	639
Katarzyna Twarowska: Efekty międzynarodowej koordynacji polityki walutowej w latach 1978-2015 / Effects of international monetary policy coordination in the period 1978-2015.....	652
Zuzanna Urbanowicz: Simulation analysis of the degree of inadequacy in the single monetary policy for the EU economy outside the euro zone / Symulacyjna analiza stopnia nieadekwatności jednolitej polityki pieniężnej dla unijnej gospodarki spoza strefy euro	665
Grażyna Węgrzyn: Absolwenci na europejskim rynku pracy – analiza porównawcza / University graduates at European labour market – comparative analysis	675
Danuta Witczak-Roszkowska: Kapitał społeczny polskich regionów / Social capital of Polish regions.....	686
Katarzyna Włodarczyk: Serwicyzacja konsumpcji w polskich gospodarstwach domowych / Servicization of consumption in Polish households.....	699
Renata Wojciechowska: Between economic triumphalism and anti-economism / Między tryumfalizmem ekonomicznym a antyeconomizmem	709

Malgorzata Wosiek: Migracje międzynarodowe w procesach dostosowawczych na rynkach pracy krajów UE w czasie kryzysu / International migration in the labour market adjustment processes in the EU countries during the crisis	718
Urszula Zagóra-Jonszta: Dwugłos klasyków francuskich na temat podatków – Bastiat i Sismondi / Two voices of French classics about taxes – Bastiat and Sismondi	730
Malgorzata Zielenkiewicz: Konkurencyjność krajów UE w świetle globalnego kryzysu finansowego / Competitiveness of the EU countries in the context of the global financial crisis	740

Wstęp

Z wielką przyjemnością oddajemy do Państwa rąk publikację pt. „Ekonomia”, wydaną w ramach Prac Naukowych Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Opracowanie składa się z 65 artykułów, w których autorzy prezentują wyniki badań w czterech obszarach problemowych analizowanych na poziomie mikro- i makroekonomicznym.

Pierwszy obszar przedstawia rozważania dotyczące rynku pracy i instytucji rynku pracy, a także roli kapitału ludzkiego w gospodarce. Znalazły się tutaj wyniki badań na temat np.: roli urzędów pracy w przeciwdziałaniu bezrobociu, wpływu instytucji formalnych i nieformalnych na rynek pracy, zjawiska prekariatu, sytuacji kobiet na rynku pracy w dobie polityki równych szans czy pozycji absolwentów na europejskim rynku pracy. Drugi obszar dotyczy problemów makroekonomicznych współczesnych gospodarek, często ukazywanych w kontekście analizy sytuacji Polski na tle innych krajów unijnych. W tej grupie artykułów zaprezentowano wyniki analiz dotyczących m.in.: interwencjonizmu monetarnego i fiskalnego w warunkach wysokiego zadłużenia, polityki monetarnej i fiskalnej w krajach unijnych, ograniczeń wzrostu i rozwoju gospodarczego, innowacyjności i przedsiębiorczości, działalności badawczo-rozwojowej oraz roli kapitału intelektualnego kraju. Trzeci obszar tematyczny prezentowanej publikacji stanowią aspekty mikroekonomiczne, omawiając je np. dokonano analizy relacji podmiotów funkcjonujących na rynku, poddano ocenie przeobrażenia w sferze dochodów gospodarstw domowych czy opisano wpływ migracji na gospodarstwa domowe w Polsce. Czwarty obszar obejmuje zaś opracowania dotyczące fundamentów ekonomii, m.in. racjonalności człowieka w ujęciu *homo sustinens*, nowych paradygmatów rozwoju, refleksji nad metodologią nauk ekonomicznych, koncepcji kształtowania oczekiwań uczestników rynku czy analiz poglądów klasyków francuskich na temat podatków.

Książka przeznaczona jest dla pracowników naukowych szkół wyższych, specjalistów w praktyce zajmujących się problematyką ekonomiczną, studentów studiów ekonomicznych oraz słuchaczy studiów podyplomowych i doktoranckich.

Artykuły składające się na niniejszą książkę były recenzowane przez samodzielnych pracowników nauki, w większości kierowników katedr ekonomii. Chcielibyśmy serdecznie podziękować za wnikliwe i rzetelne recenzje, często inspirujące do dalszych badań. Oddając powyższą publikację do rąk naszych Czytelników, wyrażamy jednocześnie nadzieję, że ze względu na jej wszechstronny charakter spotka się ona z zainteresowaniem i przyczyni do rozpoczęcia inspirujących dyskusji.

Jerzy Sokołowski

Gabriela Przesławska

Uniwersytet Wrocławski

e-mail: gabriela.przeslawska@uwr.edu.pl

OTOCZENIE INSTYTUCJONALNE JAKO CZYNNIK MIĘDZYNARODOWEJ KONKURENCYJNOŚCI KRAJU ORAZ INKLUZYWNEGO WZROSTU

INSTITUTIONAL ENVIRONMENT AS A FACTOR OF COUNTRY'S INTERNATIONAL COMPETITIVENESS AND INCLUSIVE GROWTH

DOI: 10.15611/pn.2016.449.44

JEL Classification: F63, O17, O43, O47, P11

Streszczenie: Celem artykułu jest ukazanie znaczenia otoczenia instytucjonalnego dla wzrostu efektywności gospodarki i poprawy standardów życia, co stało się pokryzysowym wyzwaniem. Założony cel będzie osiągnięty przez krytyczną analizę literatury przedmiotu, a zwłaszcza prezentację głównych tez raportu Światowego Forum Ekonomicznego (World Economic Forum) – *The Global Competitiveness Report 2015-2016* – w kwestii pożądanego otoczenia instytucjonalnego sprzyjającego międzynarodowej konkurencyjności kraju i przez to generującego inkluzywny wzrost i zrównoważony rozwój. Przegląd przedstawionych w raporcie WEF politycznych rekomendacji dla krajów chcących kształtować środowisko instytucjonalne dla inkluzywnego wzrostu wskazuje, że zalecaną metodą osiągnięcia tego celu jest strategia wykorzystująca głównie aktywność rynku, a nie politykę redystrybucji. Rolą rządowych polityk powinno być natomiast kształtowanie i upowszechnianie właściwych reguł gry, tj. instytucji generujących bodźce do innowacji, inwestycji i edukacji, czyli czynników wzrostu produktywności i poziomu dochodów społeczeństwa.

Słowa kluczowe: otoczenie instytucjonalne, produktywność, inkluzywny wzrost, międzynarodowa konkurencyjność kraju.

Summary: The purpose of the article is to show the significance of institutional environment for the growth of economy's effectiveness and the improvement of living standards, which became a post-crisis challenge. The assumed purpose will be achieved through the critical analysis of subject's literature and especially through the presentation of the main theses of the World Economic Forum's *The Global Competitiveness Report 2015-2016* on the issue of desired features of institutional environment facilitating the growth of country's international competitiveness and thus generating inclusive growth and sustainable development. The overview of the political recommendations of the WEF report for countries intending to shape institutional environment to the needs of inclusive growth proved that the suitable method to achieve this is a strategy which mainly takes use of market activity and not redistributional

policy. The role of government policies should be in designing and spreading the appropriate *rules of the game*, that is institutions providing stimuli for innovation, investment and education – the factors of growth of productivity and society's income level.

Keywords: institutional environment, productivity, inclusive growth, country's international competitiveness.

1. Wstęp

W *The Global Competitiveness Report 2015-2016* – GCR, ostatnim raporcie Światowego Forum Ekonomicznego – World Economic Forum (WEF), diagnozuje się, że „siedem lat po wybuchu kryzysu światowa gospodarka ewoluuje w warunkach tzw. »nowej normalności«, która przejawia się w niższym wzroście gospodarczym i wysokim bezrobociu” [Schwab, Sala-i-Martin 2015, s. 3]. Uwarunkowania te sprawiają, że WEF poprzez analizę wskaźnika międzynarodowej konkurencyjności kraju – *Global Competitiveness Index* (GCI) – poddał rocznej ocenie czynniki napędzające produktywność, co ma stanowić istotną podstawę dla decyzji polityków chcących zidentyfikować priorytetowe obszary niezbędnych reform. Należy przy tym podkreślić, że w opinii twórców raportu [Schwab, Sala-i-Martin 2015] kryzys gospodarczy sprawił, że zarówno wzrost gospodarczy, jak i produktywność nie są już postrzegane jako ostateczne cele, lecz jako środki do celu, którym jest wzrost standardów życia społeczeństw [Schwab, Sala-i-Martin 2015, s. 3]¹. Stąd w gospodarkach rozwijających się i zaawansowanych w coraz większym stopniu uznaje się istotną wartość paradygmatu wzrostu inkluzywnego, tj. włączającego, czego wyrazem jest coraz większa liczba debat na temat związków między konkurencyjnością i inkluzywnością. Jak się w raporcie podkreśla, zainteresowanie problematyką wzrostu inkluzywnego jest konsekwencją narastających w wielu krajach nierówności, zwłaszcza po wybuchu globalnego kryzysu. Jednocześnie wskazuje się na dowody empiryczne potwierdzające, że społeczne włączanie jest sprzężone ze wzrostem PKB *per capita*. Wymienione uwarunkowania są źródłem toczących się rozmów w sprawie sposobów przełożenia wzrostu gospodarczego na wzrost standardów życia społeczeństw. W tym celu prowadzone są badania polegające na poszukiwaniu metody pozwalającej osiągnąć jednocześnie wzrost gospodarczy, jak i większą równość. Sposobem wypełnienia wskazanej luki poznawczej jest opublikowany przez WEF i zarazem stanowiący immanentną część GCR, pierwszy Raport o włączają-

¹ W. Bieńkowski potrzebę ciągłej weryfikacji i zmian znaczenia czynników międzynarodowej konkurencyjności uzasadnia koniecznością oceny kierunków i efektywności działań rządów w celu poprawy konkurencyjności kraju w odpowiedzi na oddziaływanie czynników zarówno obiektywnych (m.in. dokonującego się postępu technologicznego czy też procesów globalizacji), jak i wynikających z nich czynników subiektywnych, tj. decyzji politycznych rządów oraz międzynarodowych organizacji gospodarczych i finansowych, wyznaczających w nowych uwarunkowaniach obowiązujące zasady polityki ekonomicznej i zmieniających reguły o charakterze instytucjonalnym [Bieńkowski i in. 2008, s. 8].

cym wroście i rozwoju – *Inclusive Growth and Development Report*, z września 2015 r., będący próbą identyfikacji instytucjonalnych oraz strukturalnych czynników, które pozwolą przełożyć wzrost gospodarczy na wzrost standardów życia. WEF uznaje jednocześnie wymieniony raport jako ważne uzupełnienie prowadzonych badań w dążeniu do wzrostu konkurencyjności gospodarek [Schwab, Sala-i-Martin 2015, s. 4, 5].

2. Stan badań w literaturze przedmiotu

2.1. Znaczenie otoczenia instytucjonalnego dla wzrostu gospodarczego

Znaczenie rozwiązań instytucjonalnych jako warunków efektywności gospodarki rynkowej ma swoją genezę już w ideach Adama Smitha (1776), następnie rozwijanych m.in. w koncepcjach: Moseasa Abramovitza (dotyczącej podstaw wykorzystania potencjału rozwojowego krajów (1986)) oraz Roberta Halla i Charlesa Jonesa (1997) o roli otoczenia instytucjonalnego dla wzrostu. Hall i Jones w prostym schemacie wykazali zależności, jakie zachodzą między jakością otoczenia instytucjonalnego, tj. regulacjami prawnymi, instytucjami i polityką rządu a produktywnością gospodarek, postrzegając w naturze tych powiązań główną przyczynę różnic w rozwoju poszczególnych krajów. Barrierami wzrostu spowodowanymi niewłaściwą infrastrukturą instytucjonalną są zjawiska sprzyjające pogoni za rentą (zamiast działaniom pro wzrostowym), takie jak: nieprzestrzeganie prawa, brak wykonywania i egzekwowania umów, brak wymaganej ochrony praw własności oraz występowanie korupcji [Snowdon, Vane 2003, s. 118-119]².

Konieczność kształtowania instytucji ważnych dla rozwoju gospodarczego jest również treścią współczesnych prac wielu autorów, do których odwołują się twórcy raportu GCR 2015-2016. Na przykład Daron Acemoglu traktuje wzrost gospodarczy jako najważniejszy cel gospodarowania i warunek dobrobytu narodów. Podkreśla zarazem, że determinantami wzrostu, poza czynnikami potwierdzonymi w badaniach teoretycznych i empirycznych, tj. kapitałem, kapitałem ludzkim i technologią, są także instytucje tworzone przez społeczeństwo oraz polityki generujące bodźce do innowacji, realokacji, inwestycji i edukacji [Acemoglu 2009, s. 43].

Podkreślanie znaczenia otoczenia instytucjonalnego dla wzrostu efektywności gospodarki i dobrobytu społecznego jest zasługą głównie Douglasa Cecila Northa.

² Problematyka wzajemnych związków między międzynarodową konkurencyjnością a instytucjonalnymi uwarunkowaniami jest dogłębnie i wieloaspektowo opisana w monografii T. Dołęgowskiego [2002]. W polskim piśmiennictwie ekonomicznym poświęconym międzynarodowej konkurencyjności kraju wymienione zależności są analizowane również w pracach innych autorów, m.in. takich jak M. Gorynia [1996], J. Bossak [2006], W. Bieńkowski i in. [2008], M.-J. Radło [2008]. Należy też docenić bogaty dorobek polskich instytucjonalistów, ukazujących wpływ otoczenia instytucjonalnego na efektywność i rozwój gospodarki, m.in. W. Stankiewicza [2005], B. Klimeczak [2006], J. Godłów- Legiędź [2010], A. Ząbkowicz [1998], M. Lissowskiej [2008], J. Wilkina [Wilkin (red.) 2006] oraz A. Wojtyny [2012].

Według Northa tylko właściwe ramy instytucjonalne gospodarki mogą ograniczyć niepewność jako charakterystyczną cechę ekonomicznego środowiska [North 2014, s. 13-23]. Zdaniem noblisty struktura instytucjonalna jest czynnikiem stwarzającym konkurencji istniejącej i na rynkach gospodarczych, i politycznych możliwości prowadzące bądź do efektywności, bądź do stagnacji. Jak pisze, efektywność rynków zależy od produktywności, ta zaś – przede wszystkim od dobrze określonych praw własności. Źródło zmiany instytucjonalnej – jako „instytucjonalnej innowacji” – postrzega w umysłach ludzkich, gdzie tworzą się przekonania odnośnie do zastanej rzeczywistości, jak i wizje jej przeobrażenia [North 2014, s. 2]. W koncepcji Northa „kluczem do zrozumienia procesu zmiany instytucjonalnej jest intencjonalność graczy »rozgrywających zmianę instytucjonalną« oraz ich zdolność do pojmowania problemów. W przeszłości i dzisiejszym świecie wzrost gospodarczy był epizodyczny, ponieważ albo w zamiarach graczy nie leżał dobrobyt społeczny, albo na tyle źle rozumieli problemy, że konsekwencje radykalnie różniły się z intencjami” [North 2014, s. 3]. North wskazuje przy tym na problemy rozważane przez A. Smitha w *Bogactwie narodów*, a marginalizowane przez ekonomię neoklasyczną ze względu na konieczność wykorzystywania w tym względzie „bezpośredniej analizy instytucjonalnej”. Autor ten wyraża następujący pogląd: „by zadziałał naprawdę dobroczynny efekt Smitha powodowany znaczeniem rynków oraz specjalizacją i podziałem pracy poprzedzającymi rynki, jako warunkami ich powstania”, trzeba „nowych związków instytucjonalnych i organizacyjnych”. Pozwoli to rozwiązać problemy wynikające z właściwości dóbr publicznych, efektów zewnętrznych i asymetrii informacji, które uniemożliwiają systemowi cen pełną integrację podzielonej wiedzy”. Jak podkreśla, ukształtowanie właściwej struktury instytucjonalnej zapewniającej rozwój efektywnych rynków nie będzie następowało automatycznie z uwagi na cechy dynamicznego świata, tj. zmiany techniki, kosztów informacji i polityki. Zadanie to musi wykonać państwo, ale ograniczone przed zakusami samowoli, nadmiernej władzy i „zerowania na rynku” poprzez stworzenie odpowiednich instytucji politycznych i gwarancji związanych z istotą dóbr publicznych [North 2014, s. 88- 89]³.

Z kolei Daron Acemoglu i James A. Robinson w konkluzji swych badań opartych na analizie sukcesów i porażek gospodarczych wielu krajów świata dowodzą, że podstawowym warunkiem rozwoju kraju jest budowa instytucji politycznych i gospodarczych sprzyjających rozwojowi; w przeciwnym wypadku, tj. zaniku (atrofii) owych instytucji, kraje tracą dynamikę rozwoju i tkwią w stagnacji gospodarczej⁴. Twierdzą, że choć instytucje gospodarcze decydują o dobrobycie kraju, to „o ich charakterze rozstrzygają polityka i instytucje polityczne” [Acemoglu, Robinson 2012, s. 56]. Zgodnie z kierunkiem myślenia Acemoglu i Robinsona, to głównie

³ Dziś w podobnym duchu wypowiada się Dani Rodrik [2011, s. 216- 217].

⁴ Acemoglu i Robinson podkreślają, że w swych analizach uwzględniają dorobek innych znanych autorów, badających determinanty efektywnych zmian instytucjonalnych i politycznych, czyli prace ważne dla rozwoju ekonomii politycznej wzrostu gospodarczego, m.in.: M. Webera, D.C. Northa, J.J. Wallisa, B. Weingasta oraz M. Olsona [Acemoglu, Robinson 2014].

wola polityczna rządów całego świata może być czynnikiem pozwalającym rozwiązać obecne problemy związane z kryzysem gospodarczym. Do problemów rozwojowych zaliczają: ubóstwo i światowe nierówności. Według cytowanych autorów przyczyną różnic między krajami pod względem osiągniętych wyników gospodarczych nie są ani odmienności geograficzne (tzw. determinizm geograficzny) czy też kulturowe (teorie Maxa Webera, Davida Landesa, rola kapitału społecznego w pracach Roberta Putnama), ani wynikające z ignorancji (tj. brak wiedzy, jak rozwiązać problem zawodności rynku), lecz przede wszystkim różnice spowodowane „odmiennością instytucji, czyli reguł wpływających na funkcjonowanie gospodarki oraz motywujących ludzi bodźców” [Acemoglu, Robinson 2012, s. 89]. Rozwój – w opinii Acemoglu i Robinsona – warunkują tzw. włączające instytucje gospodarcze, gwarantujące własność prywatną, a więc tworzące włączające rynki, bezstronny system prawa, ale także niezbędny poziom usług publicznych (dróg, sieci transportu, infrastruktury publicznej oraz regulacji zapewniających eliminację oszustw) jako fundamentów wymiany rynkowej. Gwarantem prawa, porządku, własności prywatnej, wiążącej mocy umów oraz głównym dostawcą usług publicznych jest w tym systemie państwo jako władza centralna, koordynująca również działania rynkowe i prywatne podejmowane w sferze usług publicznych.

Ostatni kryzys związany ze spadkiem poziomu aktywności gospodarczej ożywił również w MFW debatę nad sposobami pobudzania wzrostu. Zwrócono uwagę na powiązania między nierównościami dochodowymi, kryzysami i trwałością wzrostu [Lagarde 2015]. Intensyfikacji uległy zwłaszcza badania poświęcone zależnościom między nierównościami, dystrybucją dochodów oraz wzrostem gospodarczym, które uznano za bardziej złożone, niż wcześniej sądzono. Badacze MFW przyznają, że choć nierówności są skutecznym elementem funkcjonowania gospodarki rynkowej, tworząc zachęty dla wzrostu, to zbyt duże nierówności mogą być szkodliwe dla wzrostu. Ich zdaniem nierówności wzmacniają niebezpieczeństwo kryzysu finansowego, sprzyjają niestabilności politycznej, zniechęcają do inwestycji, utrudniają dostęp ubogich do edukacji i działalności gospodarczej [Berg, Ostry 2011]. Ewolucja poglądów badaczy MFW w zakresie zależności między konsolidacją fiskalną i wzrostem, nierównościami, dystrybucją dochodów i wzrostem gospodarczym, a także w kwestii pożądanego reform na rynku pracy, pozwala mówić o pojawieniu się przesłanek wskazujących na kształtowanie się w strategiach MFW celów inkluzywnego wzrostu i zrównoważonego rozwoju.

W omawianym kontekście Vito Tanzi, honorowy przewodniczący International Institute of Public Finance i dyrektor Departamentu Polityki Fiskalnej w MFW w latach 1981-2000, pisząc o związkach między polityką fiskalną, przedsiębiorczością i sprawiedliwym wzrostem, podkreśla że choć wzrost w gospodarce zapewniają przedsiębiorstwa, to rząd ustala reguły gry w gospodarce rynkowej, tj. regulacje w zakresie wykorzystania zasobów, pracy i kapitału. Stąd dostrzega konieczność partnerstwa między rządem a przedsiębiorcami, podkreślając trudność w ustaleniu właściwego zakresu interwencji rządów. Jak zaznacza, debata w tej kwestii to sfera „normatywnej” ekonomii i polityki gospodarczej [Tanzi 2014, s. 271-299].

2.2. Instytucje a produktywność

W kręgach teoretyków ekonomii, polityków gospodarczych i środowisk biznesowych dominujące staje się przekonanie, że podstawowym warunkiem wzrostu gospodarczego i podniesienia standardów życia jest w dzisiejszych uwarunkowaniach zwiększenie produktywności⁵. Znaczenie wzrostu produktywności staje się istotniejsze, gdy uwzględni się obecne trendy demograficzne i zmniejszanie się udziału kapitału i siły roboczej we wzroście gospodarczym [Economist Intelligence Unit 2016]. Tymczasem analizowane wskaźniki produktywności nie kształtują się optymistycznie. Obserwowane spowolnienie tempa wzrostu produktywności w rozwiniętych gospodarkach, w tym Unii Europejskiej, jest wynikiem recesji spowodowanej światowym kryzysem finansowym (jak się uważa, wzrost produktywności ma charakter procykliczny) oraz przemian strukturalnych w gospodarce światowej związanych ze wzrostem udziału sfery usług w PKB. Towarzyszące recesji zjawiska cykliczne spowalniające wzrost produktywności to głównie wyhamowanie akcji kredytowej, oszczędnościowy charakter polityki budżetowej wyrażający się w ograniczeniu inwestycji publicznych oraz spowolnienie wzrostu w gospodarkach wschodzących. Wpływ na niższe wskaźniki produktywności wywiera też zmniejszenie się chińskiego importu produktów przemysłowych z UE w związku z rosnącym w Chinach znaczeniem udziału konsumpcji w dochodzie narodowym. Choć wśród krajów UE występują istotne różnice pod względem poziomu produktywności, jednym ze źródeł obniżania się tempa wzrostu produktywności w rozwiniętych gospodarkach jest wspomniana dominacja w PKB sektora usług, cechujących się niższą produktywnością (zwłaszcza usług publicznych) w porównaniu z produktywnością przemysłu. Utrata przewagi konkurencyjnej pod względem poziomu wykształcenia i jakości instytucji to kolejna przyczyna spowolnienia tempa wzrostu produktywności w krajach UE.

Jako jeden z zasadniczych sposobów prowadzących do wzrostu produktywności wymienia się oddziaływanie na obniżkę kosztów pracy, co miałoby korzystny wpływ na zwiększenie konkurencyjności kosztowej. Jednocześnie dostrzega się zagrożenia związane z niskimi płacami, a przejawiające się – z jednej strony w spadku krajowego popytu, a tym samym PKB, a z drugiej strony – w ujemnym oddziaływaniu niskich płac na czynniki podażowe związane z produktywnością, tj. spadkiem inwestycji w związku z możliwością – uzasadnioną niskimi kosztami pracy – wykorzystywania alternatywnego sposobu wzrostu produktywności, tj. zwiększania zatrudnienia. Stąd – jak się wskazuje w literaturze przedmiotu – lepsze efekty zapewnią programy promujące innowacje i przedsiębiorczość, a także inwestycje w kapitał ludzki kreujące bodźce do tworzenia i wdrażania nowoczesnych technologii. W kontekście problematyki będącej treścią niniejszego artykułu, czyli znaczenia otoczenia instytucjonalnego dla wzrostu gospodarczego i konkurencyjności gospodarki, należy uwzględnić wśród czynników oddziałujących na wzrost produktywności istotną

⁵ Wcześniej znaczenie produktywności (wydajności pracy i efektywności kapitału) tworzonej na poziomie mikroekonomicznym jako podstawowej miary konkurencyjności narodów podkreślał M.E. Porter [1990; 2001] (za: [Radło 2008, s. 75]).

pozycję środowiska regulacyjnego i instytucjonalnego, tj. jakość rządzenia, sprawną administrację, niezależne sądownictwo oraz brak korupcji [*Growth. Internal Market...* 2013]. Właściwe instytucje, podobnie jak zdolność kraju do absorpcji i asymilacji zagranicznej wiedzy, mogą ograniczać różnice w produktywności i efektywności występujące między krajami. I odwrotnie: bariery instytucjonalne, wynikające np. z krajowych praktyk monopolistycznych, chroniące interesy grup zagrożonych konkurencją, potęgują występujące międzynarodowe różnice w produktywności i efektywności. Jak wykazały badania dotyczące skutków barier utrudniających transfer technologii prowadzących do rozwoju, nawet niewielkie różnice w kosztach, które narzuca instytucjonalne środowisko, skutkują dużymi różnicami w poziomie dochodów [Parente, Prescott 1994] (za: [Rincon-Aznar i in. 2014, s. 37-38]). W analizowanym kontekście należy wspomnieć o zaleceniach dotyczących pobudzenia wzrostu produktywności formułowanych podczas debaty *How to Reboot Global Economy* w ramach Światowego Forum Ekonomicznego w Davos (styczeń 2016 r.). Uczestnicy debaty (m.in. J.E. Stiglitz) jako sposób na generowanie wzrostu i rozwiązanie problemu nierówności postrzegają zwiększenie globalnego popytu poprzez zaprzestanie polityki oszczędności oraz inne działania rządów, w tym odpowiednią politykę podatkową, egzekwowanie podatków oraz rządowe wsparcie dla innowacji generowanych przez firmy [Scheibe 2016].

3. Otoczenie instytucjonalne jako czynnik międzynarodowej konkurencyjności kraju w ujęciu *The Global Competitiveness Report 2015-2016*⁶

Znaczenie otoczenia instytucjonalnego dla rozwiązywania problemu inkluzywnego wzrostu wyraża się już w przyjętej w metodologii WEF definicji konkurencyjności, która rozumiana jest jako „zestaw instytucji, polityk i czynników determinujących

⁶ WEF ocenia międzynarodową konkurencyjność gospodarek przy użyciu wskaźnika GCI oparte-go na 114 szczegółowych wskaźnikach pogrupowanych w 12 filarów istotnych dla pomiaru produktywności. W raporcie GCR 2015-2016, poza jakością instytucji, w skali międzynarodowej porównywane są następujące zestawy czynników (filary) wpływające na produktywność: stan infrastruktury, otoczenie makroekonomiczne, zdrowie i podstawowa edukacja, wyższa edukacja i szkolenia, efektywność rynku dóbr, efektywność rynku pracy, rozwój rynku finansowego, gotowość technologiczna, rozmiar rynku, złożoność biznesu, innowacje. Wymienione filary pogrupowane są w trzy podwskaźniki (subindeksy), odpowiadające trzem etapom rozwoju gospodarek. Subindeks pierwszy dotyczy gospodarek opartych na czynnikach produkcji, drugi – wykorzystujących stimulatory efektywności, trzeci – innowacyjnych. Wymienione subindeksy mają przypisaną różną wagę przy obliczaniu ogólnego wskaźnika GCI, zależnie od etapu rozwoju gospodarki, o którym przesądza PKB *per capita* oraz udział surowców w eksporcie [Schwab, Sala-i-Martin 2015, s. 5]. Na temat definicji, czynników i miar międzynarodowej konkurencyjności pisze M.-J. Radło [2008]. Znaczenie jakości instytucji dla międzynarodowej konkurencyjności kraju oraz zasady konstrukcji indeksu międzynarodowej konkurencyjności kraju (GCI) według World Economic Forum są treścią książki J.W. Bossaka [2006]. Również J. Godłów-Legiędź poddaje analizie globalny indeks konkurencyjności – GCI – jako przykład zastosowania podejścia instytucjonalnego [2010, s. 152-157]. Na ten temat są też opracowania G. Przesławskiej [2008; 2009].

poziom produktywności w celu osiągnięcia oczekiwanego przez kraj poziomu dobrobytu” [Schwab, Sala-i-Martin 2015, s. 6]. W ujęciu *The Global Competitiveness Report 2015-2016* instytucje są definiowane przez dwie podstawowe cechy tradycyjnie wskazywane w literaturze nowej ekonomii instytucjonalnej. Po pierwsze, instytucje wyznaczają ograniczenia formalne, czyli prawnie wiążące, rozumiane jako obowiązujące zasady, prawo, konstytucje wraz z powiązаныmi mechanizmami ich egzekwowania. Po drugie, instytucje obejmują też nieformalne ograniczenia, tj. normy zachowań, konwencje, jak też dobrowolnie przyjmowane kodeksy zachowań, np. etykę biznesu; można zatem przyjąć, że w ich zakresie mieszczą się normy *corporate governance*. W tym przypadku, poprzez autonomiczne kształtowanie sposobów organizowania transakcji gospodarczych przez podmioty prywatne, instytucje tworzą rdzeń społeczeństw. W raporcie uwzględnione jest również znaczenie norm nieformalnych związanych z *public governance*, a dokładniej *good governance*, gdyż – poza koniecznością istnienia etyki w biznesie – podkreśla się wagę, jaką dla konkurencyjności kraju odgrywa powszechność etyki w polityce, jak też brak korupcji [Schwab, Sala-i-Martin 2015, s. 39]. Instytucje formalne i nieformalne łącznie bowiem kształtują społeczną infrastrukturę, co oznacza, że zapewniają ład ustrojowy, czyli porządek instytucjonalny⁷.

Autorzy raportu WEF w części poświęconej roli otoczenia instytucjonalnego jako niezbędnego warunku konkurencyjności przywołują cytowanego już Adama Smitha, który w *Bogactwie narodów* (1776 r.) jako jeden z pierwszych ukazał ekonomiczne znaczenie instytucji, tj. wymiaru sprawiedliwości, egzekwowania przez państwo długów, pewności umów. Jak pisał: „handel i rzemiosło rzadko mogły się rozwijać bez sprawnego wymiaru sprawiedliwości”.

Obecnie o wiele szerzej interpretuje się znaczenie instytucji. Jak przypominają uznani twórcy raportu, profesorowie: Klaus Schwab (WEF) oraz Xavier Sala-i-Martin (Columbia University), w nowych teoriach wzrostu przyjęte jest, że występujące między krajami różnice w zakresie technologii oraz jakości fizycznego i ludzkiego kapitału, wpływające na różnice w dochodach i wyjaśniające je, zdeterminowane są różnicami w poziomie rozwoju instytucji. Również dowody empiryczne potwierdzają wagę jakości instytucji dla wzrostu produktywności, wskazując na ich fundamentalną rolę w tworzeniu właściwych bodźców do działalności gospodarczej oraz w ograniczaniu niepewności w działaniu [Schwab, Sala-i-Martin 2015, s. 4].

⁷ Pod względem jakości instytucji ranking 10 przodujących krajów (spośród 140) według indeksu międzynarodowej konkurencyjności-GCI 2015-2016 przedstawia się w następującej kolejności: 1. Finlandia, 2. Singapur, 3. Nowa Zelandia, 4. Katar, 5. Norwegia, 6. Luksemburg, 7. Szwajcaria, 8. Hongkong, 9. Zjednoczone Emiraty Arabskie, 10. Holandia; Polska – poz. 58 [Schwab, Sala-i-Martin 2015, s. 10-11]. W ramach jakości instytucji pomiarem objętych jest 21 składników otoczenia instytucjonalnego, m.in. stopień ochrony praw własności, sposób i kryteria podziału funduszy publicznych, obciążenie biznesu rządową regulacją, transparentność polityki rządu, uznaniowość w decyzjach urzędników państwowych, niezależność sądownictwa, efektywność prawa [Schwab, Sala-i-Martin 2015, s. 39].

Jak już wspomniano, w odpowiedzi na obecne wyzwania wynikające z narastających nierówności społecznych w treści *The Global Competitiveness Report 2015-2016* uwzględniono tezy Raportu o włączającym wzroście i rozwoju – *Inclusive Growth and Development Report* z 2015 r. Powyższy raport przedstawia strukturę i korespondujący z nią zestaw wskaźników w siedmiu podstawowych obszarach polityki – filarach i w piętnastu podfilarach zawierających bardziej szczegółowe rekomendacje dla krajów, składające się łącznie na zalecany wzór instytucjonalnego środowiska kształtującego społecznie włączający rozwój gospodarczy. W ten sposób ukazane jest szerokie spektrum działań mogących zarazem pobudzać inkluzywny wzrost i wzmacniać międzynarodową konkurencyjność kraju. Pierwszy filar podkreśla znaczenie edukacji i rozwijania zdolności w zakresie dostępu, jakości i równości szans. Drugi dotyczy sposobu rozwiązywania problemu bezrobocia i wynagrodzenia za pracę, przede wszystkim poprzez produktywnie zatrudnienie. Filar trzeci uwzględnia wagę tworzenia zasobów i kształtowania przedsiębiorczości, przejawiających się tak we własności małych przedsiębiorstw, jak i własności zasobów mieszkaniowych oraz finansowych. Kolejne, zasadnicze warunki dla inkluzywnego wzrostu i rozwoju przewiduje filar czwarty, mówiący o zapewnieniu środków na finansowanie inwestycji w realnej gospodarce (w tym inwestycji prywatnych). Piąty filar dotyczy problemu korupcji i przechwytywania rent, którego rozwiązanie postrzega się w upowszechnianiu etyki zarówno w biznesie, jak i działaniach politycznych. Postulat zapewnienia podstawowych usług oraz infrastruktury, także w wymiarze cyfrowym, jak i w zakresie zdrowia, jest treścią filaru szóstego. Ostatni filar, siódmy, dotyczy problematyki transferów fiskalnych i, w tym zakresie, właściwego prawa podatkowego oraz kwestii ochrony socjalnej. Należy zaznaczyć, że raport wyraźnie nadaje priorytet aktywności rynkowej w osiąganiu inkluzywnego wzrostu. Przejawia się to w założeniu, że sześć spośród siedmiu filarów, dotyczących sposobów realizacji postulowanego celu, powinno być efektem działań rynkowych. Jak się wskazuje, jest to konsekwencją stanu, w którym większość gospodarstw domowych uzyskuje swoje dochody z tytułu płac, samozatrudnienia czy też własności *small businessu* za pośrednictwem udziału w rynku, co w strategii włączającego wzrostu oznaczać musi tworzenie bodźców do pracy, oszczędzania oraz inwestowania. Oznacza to, że podniesienie poziomu standardów życia powinno dokonywać się poprzez zalecaną przez autorów raportu strategię wykorzystującą aktywność rynkową i w ten sposób uzyskującą prymat wobec przewidzianej w filarze siódmym redystrybucji fiskalnej, będącej alternatywnym sposobem rozwiązywania kwestii nierówności [Schwab, Sala-i-Martin 2015, s. 4]⁸.

⁸ Thomas Piketty, uznany badacz źródeł globalnych nierówności, analizując problem dostępu do szkolnictwa wyższego we Francji, zauważył, że studenci z bogatszych rodzin w większym stopniu niż studenci z biedniejszych warstw społecznych korzystają z wydatków publicznych. Sprzeczność między hasłami o „republikańskiej merytokracji” a rzeczywistością Piketty uogólnia następującą pointą: „Pieniądz publiczny pogłębia nierówność pochodzenia społecznego” [Piketty 2015, s. 602].

W odniesieniu do rozważanej problematyki znaczenia i właściwych cech otoczenia instytucjonalnego sprzyjającego wzrostowi międzynarodowej konkurencyjności kraju i poprzez to generującego inkluzywny wzrost i rozwój należy wspomnieć, że w analizowanym raporcie pozostawia się wiele miejsca dla odrębności działań w poszczególnych gospodarkach. Jak się zakłada *a priori*, podjęte przez poszczególne kraje zróżnicowane polityki będą odzwierciedleniem *path dependence*, tzn. ich uwarunkowań historycznych, kulturowych oraz politycznych⁹. Stąd przedstawione w raporcie wskaźniki i dane informują jedynie o profilu porównywanych gospodarek, co oznacza, że nie można ich traktować jako kompletnego i zamkniętego zestawu politycznych rekomendacji dla wszystkich krajów podejmujących działania w obszarze kształtowania środowiska instytucjonalnego dla włączającego wzrostu. Jednocześnie raport przedstawia sześć konkluzji, będących uogólnieniem prowadzonej analizy i przez to użytecznych dla poszczególnych krajów w tworzeniu otoczenia instytucjonalnego w odpowiedzi na nowe wyzwania konkurencyjnego środowiska.

Po pierwsze – we wszystkich państwach istnieje przestrzeń do ulepszeń. Widoczne w raporcie zróżnicowanie wyników ma miejsce nie tylko między państwami, ale i wewnątrz ich gospodarek. Jak dowodzą badania empiryczne, żadne państwo nie osiągnęło wyników ponad przeciętną w porównywanych grupach we wszystkich 15 podfilarach, czyli szczegółowych zaleceniach, co oznacza, że rekomendacje uwzględniło tylko niewiele państw. Po drugie, można wspierać sprawiedliwość (równość) i wzrost równocześnie, co oznacza, że możliwe jest podejście prorozwojowe i zarazem prorównościowe. Ukazują to dane obrazujące fakt, że niektóre z państw z najlepszymi wynikami *Global Competitiveness Index* (indeksu międzynarodowej konkurencyjności) są również względnie „włączające”. Po trzecie, choć nie wyklucza się znaczenia transferów fiskalnych dla zmniejszania nierówności, to należy uwzględniać także stosowanie innych polityk. Wiele gospodarek o wysokich poziomach opodatkowania i redystrybucji jest wysoce konkurencyjnych. Jednakże większe korzystanie z innych obszarów polityki może ograniczyć potrzebę stosowania wsparcia drogą transferów fiskalnych. Po czwarte, niższy status dochodowy kraju nie uniemożliwia sukcesu w rozwiązywaniu problemu nierówności. W wielu podfilarach, takich jak „Etyka biznesu i polityki”, „Inkluzywność systemu finansowego” oraz „Jakość i równy dostęp do edukacji”, niektóre kraje rozwijające się osiągają lepsze wyniki od krajów o znacznie wyższych dochodach. Po piąte, występują istotne podobieństwa między krajami w obrębie poszczególnych regionów. Wskazuje to na silną rolę wspólnej kultury, tradycji historycznych i polityczno-ekonomicznych, znajdujących odzwierciedlenie w obszarach, takich jak systemy podatkowe w Europie Wschodniej czy też nierówności edukacyjne w Ameryce Łacińskiej. Ostatnia,

⁹ Acemoglu i Robinson, pisząc o naturze sił kształtujących instytucje polityczne i gospodarcze, wyjaśniają: „Odmienności dzisiejszych instytucji są głęboko zakorzenione w przeszłości, bo gdy społeczeństwo zorganizuje się w określony sposób, zwykle taki stan się utrzymuje (...); jest to wynikiem interakcji instytucji politycznych i gospodarczych” [Acemoglu, Robinson 2014, s. 56].

czyli szósta konkluzja raportu, podkreśla, że tocząca się debata na temat nierówności powinna zostać pogłębiona. Obecnie skupia się głównie na redystrybucji i podnoszeniu kwalifikacji pracowniczych, choć rozwiązania te – jak się wskazuje w raporcie – stanowią jedynie niewielki zakres „polityk”, które można zastosować, by „strukturalnie dostroić” gospodarkę do inkluzywnego wzrostu. Zamiarem WEF jest, by struktura *Raportu o włączającym wzroście i rozwoju* oraz przedstawiona w nim analiza porównawcza pobudziły dyskusję nie tylko na temat opcji polityki w poszczególnych krajach, ale też o sposobach oceny, w jakim stopniu środowisko instytucjonalne umożliwi włączający wzrost i rozwój. Przewidziana jest kontynuacja badań w celu aktualizacji koncepcyjnych związków zachodzących w zakresie analizowanej problematyki, a także metodologii. Badania te obejmą relatywną ważność i wzajemne zależności między filarami, podfilarami i indywidualnymi wskaźnikami. Jak się wskazuje, kluczową kwestią pozostaje również identyfikacja odpowiednich danych służących do pomiaru włączania (inkluzyj) i równości [Schwab, Sala-i-Martin 2015, s. 5].

4. Zakończenie

Przeprowadzona analiza pozwala na sformułowanie następujących wniosków. Rola otoczenia instytucjonalnego jako determinanta potencjału konkurencyjnego kraju jest od dawna wskazywana w literaturze ekonomicznej. Pod wpływem ostatniego kryzysu gospodarczego oraz w związku z procesami globalizacji i ciągłym postępowaniem technologicznym, zależności między jakością otoczenia instytucjonalnego, wzrostem gospodarczym i międzynarodową konkurencyjnością kraju zyskały nowy wymiar. W warunkach narastających nierówności społecznych nastąpiło przewartościowanie w zakresie pomiaru międzynarodowej konkurencyjności kraju i głoszony jest paradygmat wzrostu inkluzywnego (włączającego), co oznacza zmianę w postrzeganiu wzrostu gospodarczego i produktywności, już nie jako ostatecznych celów, lecz jako środków umożliwiających realizację celu, którym jest podniesienie standardów życia. Wspomniane przewartościowania znalazły wyraz w raporcie WEF o włączającym wzroście i rozwoju – *Inclusive Growth and Development Report* – z 2015 r., stanowiącym próbę identyfikacji instytucjonalnych oraz strukturalnych cech państw, które pozwolą przełożyć wzrost gospodarczy na wzrost standardów życia. Analiza przedstawionych w raporcie politycznych rekomendacji dla krajów chcących kształtować środowisko instytucjonalne dla inkluzywnego wzrostu wykazała, że zalecaną metodą w realizacji tego celu jest strategia wykorzystująca głównie aktywność rynkową, a nie działania redystrybucyjne, co ma sprzyjać konkurencyjności kraju. Rolą rządowych polityk powinno być kształtowanie i upowszechnianie właściwych reguł gry, tj. instytucji generujących bodźce do innowacji, inwestycji i edukacji jako czynników wzrostu produktywności i poziomu dochodów społeczeństwa.

Literatura

- Abramovitz M., 1986, *Catching up, forging ahead and falling behind*, Journal of Economic History, June.
- Acemoglu D., *The Crisis of 2008: Structural Lessons for and from Economics*, http://siteresources.worldbank.org/EXTPREMNET/Resources/489960-1338997241035/Growth_Commission_Vol4_Globalization_Growth_Ch2_Crisis_2008_Structural_Lessons_Economics.pdf.
- Acemoglu D., Robinson J.A., 2014, *Dlaczego narody przegrywają. Źródła władzy, pomyślności i ubóstwa*, tłum. J. Łoziński, Wydawnictwo Zysk i S-ka.
- Berg A.G., Ostry J.D., 2011, *Inequality and unsustainable growth: Two sides of the same coin?*, IMF, Research Department, April 8, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2011/sdn1108.pdf>.
- Bieńkowski W., *Konkurencyjność gospodarki kraju – próba rewizji determinant i miar. Przyczyny zmian znaczenia czynników konkurencyjności*, [w:] *Czynniki i miary międzynarodowej konkurencyjności w kontekście globalizacji – wstępne wyniki badań*, http://akson.sgh.waw.pl/~zczajk/IGS_homepage/documents/WorkingPapers/wp284.pdf.
- Bieńkowski W., Czajkowski Z., Gomułka M., Brocka-Palacz B., Latoszek E., Misala J., Radło M.-J., Weresa M., 2008, *Czynniki i miary międzynarodowej konkurencyjności gospodarek w kontekście globalizacji – wstępne wyniki badań*, Working Papers, nr 248, Instytut Gospodarki Światowej, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa, http://akson.sgh.waw.pl/~zczajk/IGS_homepage/documents/WorkingPapers/wp284.pdf.
- Bossak J.W., 2006, *Systemy gospodarcze a globalna konkurencja*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa.
- Dołęgowski T., 2002, *Konkurencyjność instytucjonalna i systemowa w warunkach gospodarki globalnej. Implikacje dla sektora usług*, Monografie i Opracowania, nr 505, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa.
- Economist Intelligence Unit, 2016, *Europie coraz trudniej zwiększać produktywność*, Obserwator Finansowy, 10 lutego.
- Gdłów-Legiędź J., 2010, *Współczesna ekonomia. Ku nowemu paradygmatowi*, C.H. Beck, Warszawa.
- Gorynia M., 1996, *Międzynarodowa konkurencyjność polskiej gospodarki a polityka ekonomiczna*, Ekonomista, nr 3, http://www.mariangorynia.pl/prasa/ekonomista/Mi%C4%99dzynarodowa%20konkurencyjno%C5%9B%C4%87%20polskiej%20gospodarki%20a%20polityka%20ekonomiczna,%20Ekonomista_1996_nr_3.pdf.
- Growth. Internal Market. Industry, Entrepreneurship and SMEs*, 2013, European Commission, EU- Competitiveness Report 2013, http://ec.europa.eu/growth/industry/competitiveness/reports/eu-competitiveness-report/index_en.htm.
- Hall R.E., Jones C.I., 1997, *Levels of economic activity across country*, American Economic Review, May.
- Klimczak B., 2006, *Wybrane problemy i zastosowania ekonomii instytucjonalnej*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław.
- Lagarde Ch., *Lifting the Small Boats*, <https://www.imf.org/external/np/speeches/2015/061715.htm>.
- Lagarde Ch., 2015, *All will benefit from steps to cut excessive inequality, inequality and growth*, IMF Survey, 17 June, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/survey/so/2015/NEW061715A.htm>.
- Lissowska M., 2008, *Instytucje gospodarki rynkowej w Polsce*, C.H. Beck, Warszawa.
- North D.C., 2014, *Zrozumieć przemiany gospodarcze*, wstęp do wydania polskiego: L. Balcerowicz, tłum. Janusz Stawiński, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa.
- Parente S.L., Prescott E., 1994, *Barriers to technology adoption and development*, Journal of Political Economy.
- Piketty T., 2015, *Kapitał w XXI wieku*, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa.
- Porter M.E., 1990, *The Competitive Advantage of Nations*, Free Press, New York.

- Porter M.E., 2001, *Porter o konkurencji*, PWE, Warszawa.
- Przesławska G., 2008, *Irlandia-Polska, Instytucjonalne determinanty rozwoju społeczno-gospodarczego*, [w:] *Integracja gospodarcza w rozszerzonej UE: od wolnego handlu do unii walutowej*, Kundera J. (red.), materiały z konferencji międzynarodowej, Wrocław, 17-18 kwietnia, <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/dlibra/doccontent?id=27264>.
- Przesławska G., 2009, *Wpływ jakości instytucji na międzynarodową konkurencyjność kraju*, *Polityka Gospodarcza*, nr 17-18, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa.
- Radło M.-J., 2008, *Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki. Uwagi na temat definicji, czynników i miar*, [w:] Czajkowski Z., Gomułka M., Brocka-Palacz B., Latoszek E., Misala J., Radło M.-J., Weresa M., *Czynniki i miary międzynarodowej konkurencyjności gospodarek w kontekście globalizacji – wstępne wyniki badań*, Working Papers, nr 248, Instytut Gospodarki Światowej, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa, <http://www.radlo.org/mkg.pdf>.
- Rincon-Aznar A., Foster-McGregor N., Pöschl J., Stehrer R., Vecchi M., Venturini F., 2014, *Reducing productivity and efficiency gaps: The role of knowledge assets, absorptive capacity and institutions*, Research Report 396, September, The Vienna Institute for International Economic Studies, <http://wiiw.ac.at/reducing-productivity-and-efficiency-gaps-the-role-of-knowledge-assets-absorptive-capacity-and-institutions-dlp-3380.pdf>.
- Rodrik D., 2011, *Jedna ekonomia, wiele recept. Globalizacja, instytucje i wzrost gospodarczy*, tłum. S. Szymański, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa.
- Scheibe M., 2016, *Davos: rynki bez rządów sobie nie poradzą*, *Obserwator Finansowy*, 22.01.2016; <http://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/davos-ryniki-bez-rzadow-sobie-nie-poradza/>.
- Schwab K., Sala-i-Martin X., 2015, *The Global Competitiveness Report 2015-2016*, World Economic Forum, Geneva.
- Smith A., 2013, *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów*, Warszawa.
- Snowdon B., Vane H.R., 2003, *Rozmowy z wybitnymi ekonomistami o współczesnej makroekonomii*, PTE, Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa.
- Stankiewicz W., 2005, *Ekonomika instytucjonalna. Zarys wykładu*, Wydawnictwo Prywatnej Wyższej Szkoły Businessu i Administracji, Warszawa.
- Wilkin J. (red.), 2005, *Teoria wyboru publicznego. Wstęp do ekonomicznej analizy polityki i funkcjonowania sfery publicznej*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Wojtyła A., 2012, *Nowe kierunki badań nad rolą instytucji we wroście i transformacji*, *Gospodarka Narodowa*, nr 10.
- Ząbkowicz A., 1998, *Państwo a źródła niepewności instytucjonalnej*, *Ekonomista*, nr 5-6.